

ATATÜRK İLKELERİ VE İNKILÂP TARİHİ II (II. Hafta)

Türkiye'yi Paylaşma Projesi: Sevr Antlaşması
Milli Mücadele'nin Mali Kaynakları
Tekalif-i Milliye Emirleri (7-8 Ağustos 1921)
Kûva-yı Milliye

Türkiye'yi Paylaşma Projesi ve Geçerliliği Olmayan Bir Barış: Sevr Antlaşması

Avrupa problemlerini çözüme kavuşturan Paris Barış Konferansı'nın dağılmasından sonra, İtilaf devletleri Türkiye ile yapılacak barışın esaslarını yavaş yavaş gündeme getirmeye başladılar. Anadolu'daki Türk Millî Mücadelesi'nin gittikçe güçlenmesi, müttefikleri yeniden harekete geçirmiş, İstanbul'u işgal ederek, Osmanlı Meclis-i Mebusanı'nı dağıtmışlardı. Bununla da yetinmeyen İtilaf devletleri, 18-26 Nisan 1920 tarihlerinde San Remo'da toplanarak, Türkiye ile imzalanacak olan barışın esaslarını belirlediler. Türkiye'nin tamamen parçalanmasını içeren bu esaslar, 11 Mayıs'ta Paris'te bulunan Osmanlı temsilcilerine tebliğ edilerek, bunlara bir ay zarfında cevap verilmesi istendi. Osmanlı devletinin hazırlayıp, İtilaf devletlerine sunduğu cevap, bu devletler tarafından kabul edilmedi. Bunun üzerine İtilaf devletleri, 22 Haziran tarihli Yunan genel taarruzuna da güvenerek, Spa Konferansı'nda bir araya geldiler ve Osmanlı taleplerini reddettiler. Ayrıca onlar, daha evvel belirlenen barış projesinin kabul edilmesi için 27 Temmuz 1920'ye kadar süre tanımışlardır.

Osmanlı hükûmeti barış projesini görüşmek üzere 22 Temmuz'da Padişah'ın başkanlığında bir Saltanat Şurası topladı. Şuraya katılan üyelerden Topçu Feriki Rıza Paşa dışında herkes, bu taslağın imzalanması yönünde görüş belirtti. Bunun üzerine Hadi Paşa, Rıza Tevfik ve Reşat Halis'ten oluşan bir Osmanlı heyeti, Demokrasi adlı bir Fransız savaş gemisiyle Paris'e giderek, 10 Ağustos 1920'de Sevr kasabasında, bu kasabanın ismiyle anılacak olan antlaşmayı imzalamıştır. İstanbul'un bu tavrına karşılık, TBMM, Sevr Antlaşması'na büyük bir tepki göstererek, antlaşmayı imzalayanları vatan haini olarak ilân etmiştir.

Osmanlı devleti ile İngiltere, Fransa, İtalya, Japonya, Ermenistan, Belçika, Yunanistan, Hicaz, Polonya, Romanya, Sırp-Hırvat-Sloven ve Çekoslovakya devletlerinin imzaladığı ve 433 maddeden oluşan bu antlaşmanın en önemli maddeleri özetle şu şekildedir:

1. Osmanlı devleti İstanbul ve çevresiyle Anadolu'da küçük bir toprak parçasından ibaret olacak, antlaşma hükümlerine uymazsa, İstanbul da elinden alınacaktır.
2. Boğazlar bir Avrupa komisyonunun elinde olacaktı.
3. Kapitülasyonlardan bütün müttefikler yararlanacaktı.
4. İtilaf devletleri ve Osmanlı devleti arasında kurulacak bir komisyon, Türkiye'nin bütçesini hazırlayacak ve ekonomik işlerini halledecekti.

5. Azınlıklar her derecede okul açabileceklerdi.
6. Türkiye'nin askerî kuvveti 50.000 kişiyi geçmeyecekti. Osmanlı kara kuvveti gönüllü olarak askere yazılanlardan oluşacak, mevcut ordunun ağır silahları olmayacaktı.
7. İngiltere, Fransa ve İtalya temsilcilerinden oluşan bir komisyon, Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da bir Kürdistan devleti kuracak, Osmanlı devleti buna müsaade edecekti.
8. Doğu Anadolu'da, sınırları ABD Cumhurbaşkanı Wilson tarafından belirlenecek bir Ermeni devleti kurulacak ve Türkiye bu devleti tanıyacaktı.
9. On iki ada İtalyanlara, bölgedeki diğer adalar Yunanlılara bırakılacaktı.
10. İzmir Türk egemenliğinde kalacak, fakat Osmanlı devleti hakimiyet haklarını Yunanistan'a bırakacaktı. Beş yıl sonra yapılacak bir halk oylamasıyla, İzmir'in Yunanistan'a bağlanması için Milletler Cemiyeti'ne başvurulacaktı.

Hükümlerinden de anlaşılacağı üzere, Türk milletini ölüme mahkûm eden bu antlaşma, aslında “ölü doğan bir antlaşma” olarak tarihe geçti. Zira Osmanlı Meclis-i Mebusanı 16 Mart 1920’de dağıtıldığı için, Osmanlı Parlamentosunun bu “antlaşma”yı imzalama ihtimali dahi yoktu. Oysa bu hükümler, Avrupa tarafından sürekli takip edilen ve Türklerin Avrupa’dan atılmalarını içeren Doğu meselesini de görünürde bir çırpıda Avrupa’nın lehine bitiriyordu. Hukukî geçerliliği olmayan bu vesika, Millî Mücadele sayesinde yürürlüğe girmemiş ve sadece bir “niyet belgesi” olarak kalmıştır. TBMM, Türk vatanını parçalamaya yönelik olan Sevr hükümlerini millet adına reddetmiştir. Yine bu ağır hükümler sayesinde ki, TBMM ve Türk milletinin bağımsızlık duyguları kamçılanmış, Batılı devletlerden yardım bekleme umutları boşa çıkmış ve Mustafa Kemal Paşa’nın tuttuğu yolun isabetliliğine inananların sayısında büyük artışlar olmuştur. Bu inançtır ki, Türk Millî Mücadelesi’ni başarıya ulaştıracaktır.

SEVR ANTLAŞMASI (10 AĞUSTOS 1920)

Şunu unutmamak gerekir Sevr Antlaşması başlangıç değil planın bir parçasıdır;

Sevr'e giden yolda ilk adım aslında **18 Ocak 1919'daki Paris Barış Konferansıyla** atılmıştır. I. Dünya Savaşı'nın ardından galip gelen İtilaf Devletleri'ni bir araya getiren bu konferansın esas amacı; savaştan yenik çıkan devletlerle imzalayacakları barış antlaşmalarının şartlarını belirlemektir.

- * Savaştan yenik çıkan devletlerden biri olan Osmanlı Devleti ile yapılacak antlaşmanın şartları Paris Barış Konferansında tam olarak belirlenememiş ve esasları daha sonraki görüşmelere bırakılmıştır.
- * Bu konferansta Osmanlı Devleti ile ilgili bir karara varılamamasının en önemli nedeni İtilaf Devletlerinin, Osmanlı topraklarının paylaşımı konusunda ortak bir karara varamamaları olmuştur. Devleti parçalama konusunda birlikte hareket edebilen işgalci güçler, paylaşım konusunda aynı birliği gösterememişlerdir.

PARİS BARIŞ KONFERANSI (18 OCAK 1919)

❖ Toplanma amacı; **I. Dünya Savaşı sonunda mağlup olan devletlerin durumlarını belirlemek ve bu devletlerle yapılacak barış antlaşmalarının esaslarını tespit etmektir.**

- Konferansa 32 devlet katılmıştır.
- Konferansa hâkim devletler **İngiltere, Fransa, Japonya ve Yunanistan olmuştur.** Konferansta etkili olması beklenen ABD ve İtalya ise istediklerini elde edememişlerdir.

Konferansta;

- ✓ **Wilson İlkeleri** doğrultusunda ABD'nin isteği üzerine **Cemiyet-i Akvam**'ın kurulmasına,
- ✓ **Antep, Urfa ve Maraş**'ın **Fransa'ya verilmesine,**
- ✓ Boğazların yönetiminin uluslararası bir komisyona bırakılmasına karar verilmiştir.

- Paris Konferansı **Osmanlı topraklarının paylaşılması** şekline dönüştü.
- Gizli antlaşmalarda **İtalya'ya bırakılan İzmir ve çevresi İngiltere'nin istekleri doğrultusunda Yunanistan'a bırakılmıştır.**
- Bunun nedeni, İngiltere'nin **Doğu Akdeniz'de güçlü bir İtalya yerine, kendi güdümünde zayıf bir Yunanistan'ı istemesidir.**

Bu durum

- **İtilaf Devletleri arasında ilk anlaşmazlıkların da (ilk görüş ayrılığı) başlamasına neden olmuştur.**
- Başlayan bu anlaşmazlıklar nedeni ile **İtalya, Anadolu'da işgale son veren ilk İtilaf devletidir.**
- **İzmir'in işgaline zemin hazırlamıştır.**

- ❖ Wilson ilkelerinin **"sömürgecilik yapılmayacak"** maddesine karşı **"manda ve himaye"** fikri ilk kez burada ortaya atılmıştır.
- ❖ **Manda:** Az gelişmiş ülkeleri, kendi kendilerini yönetecek bir düzeye gelene kadar Milletler Cemiyeti adına yönetmek için bazı büyük devletlere verilen yetkidir.

Osmanlı topraklarının paylaşımı konusunda öne çıkan devletler İtalya, İngiltere Fransa ve ABD olmuştur. Paylaşım ile ilgili genel problemler ise şu şekildedir:

- * İzmir ve civarı, yapılan gizli anlaşmalarla aslında İtalya'ya verilmiştir. Ama son halde İzmir'in İngilizlerin desteği ile Yunanistan'a verilmesi söz konusuydu ve bu durum İtalya, Yunanistan ve İngiltere arasındaki dengeyi bozdu.
- * ABD Başkanı Wilson'ın savaşın son dönemlerinde yayınladığı Wilson İlkeleri, İtilaf devletlerini huzursuz etmişti. Bunun en önemli nedeni yayınlanan ilkelerin, I. Dünya Savaşı'nda yenilen devletlere birtakım avantajlar sunmasıydı. Buna göre; yenilen devletlerin topraklarını İtilaf güçleri arasında paylaşdırmak yerine her milletin kendi sınırları doğrultusunda toprakların yeniden şekillendirilmesi söz konusuydu. Doğal olarak bu yeni şekillenme İtilaf devletlerinin çıkarlarına ters düşüyordu.
- * I. Dünya Savaşı'nın sonlarına doğru, Rusya'da çıkan Bolşevik İhtilali ile birlikte Çarlık Rusyası yıkılmış rejim değişikliğiyle birlikte Rusya savaştan çekilmişti. Böylelikle bütün gizli antlaşmalarda ortaya çıkmış; Rusya'nın Karadeniz, Doğu Anadolu, Boğazlar üzerinde payına düşen toprakların paylaşımı İtilaf devletleri arasında bir sorun haline gelmişti.

Osmanlı Devleti ile yapılacak barışın şartlarını kesinleştirmek üzere bir sonraki adım ise **18 Nisan 1920’de San-Remo Konferansı’nı** düzenlemek olmuştur. Yine İngiltere, Fransa ve İtalya’nın öncülük ettiği bu görüşmelerde ne Türk heyetinin kararlarına ne de Wilson prensiplerinin esaslarına riayet edilmemiştir.

San-Remo Konferansı Kararları

- * Irak ve Filistin'de İngiliz hakimiyeti kurulacak
- * Suriye'de Fransızlar hakimiyet kuracak
- * Güney ve Güneydoğu Anadolu İtalyan ve Fransızların nüfuz alanına girecek
- * İngilizlerin denetimi altında Kürdistan kurulacak
- * Doğu Anadolu'daki Vilayet-i Sitte'de (altı vilayet) bir Ermeni devleti kurulacak
- * İzmir ve Trakya'nın büyük bir kısmı Yunanlılara verilecek
- * Boğazların durumu ise uluslar arası bir komisyona bırakılacak

Tüm bu süreç içerisinde, San-Remo Konferansı'nda Osmanlı Barış Heyeti Başkanı olan Tevfik Paşa kararların ağırlığından söz etmiş, Sadrazam Damat Ferit Paşa ise İtilaf devletleri ile görüşerek kararların biraz daha yumuşatılmasını talep etmiştir.

Sonuç olarak bu isteklere tepkisiz kalan İtilaf Devletleri verdikleri ültimatomla Osmanlı Heyeti'nin bu anlaşmayı ya hemen imzalamasını ya da reddetmesini bildirmişlerdir. Neticede Maarif Nazırı Bağdatlı Hadi Paşa, Saltanat Şurası Başkanı Rıza Tevfik ve Bern Elçisi Reşat Halis Beylerden oluşan bir heyet tarafından 433 maddelik **10 Ağustos 1920'de Sevr Antlaşması** imzalanmıştır. Fakat o gün var olan tek meclis TBMM olduğu ve de Meclis onayı olmadan yürürlüğe girmemiş tarihte «ölü doğan antlaşmalar» tabiri içerisine giren antlaşmalardan biri olmuştur.

Milli Mücadele'nin Kaynakları

* Mali Kaynaklar:

- * • Halktan gelen bağışlar
- * • Ağnam vergisi gelirleri
- * • Osmanlı Bankası, Düyun-u Umumiye ve Reji İdarelerinin Anadolu'daki gelirlerine el konularak İstanbul'a para ve değerli maden gönderilmesi önlenmiştir.
- * • Milletvekillerinin maaşlarından 10 lira kesilmiştir. (Maaşları 100 liradır)
- * • Devlet memurları ve milletvekillerine ödenen yolluk giderlerinin % 40'ı kesilmiştir.
- * • Soba ve petrol lambası kullanımında tasarruf önlemleri konulmuştur.
- * • Telgrafların kısa çekilmesine dikkat edilmiştir.
- * • Bazı vergilerde (tuz, damga, kibrit kutusu, oyun kağıtları, bilardo masası, sigara kağıdı tüketim vergisi gibi) artışa gidilmiştir.
- * • Gümrük vergisi beş kat arttırılarak gelir elde edilmiştir.
- * • Ordunun kullanacağı hayvanların ihracatı yasaklanmıştır.
- * • Linyit kömürü ihracatı teşvik edilmiştir.

Dış Yardımlar:

- * • SSCB'den Aralık 1920'den Mayıs 1922'ye kadar bir miktar nakit yardımı ve ayrıca çok sayıda ağır ve hafif makineli tüfek, mermi, top, top barutu, el bombası, şarapnel, kılıç, göz maskesi gelmiştir.
- * • 20 Ekim 1921 tarihli Ankara İtilafnamesi sonucunda Fransa'nın işgal ettiği yerlerden çekilirken bıraktığı tüfekler, mermiler, birkaç uçak, hangar, uçak motoru Milli Mücadele'de kullanılmıştır.
- * • Hint Müslümanlarının lideri Mevlana Mehmet Ali Han, Anadolu'ya yardımda bulunmak için kampanya başlatmıştır. Hindistan Hilafet Komitesi'nin açtığı kampanya sonucu Ankara'ya 125 bin İngiliz lirası gönderilmiştir. Milli Mücadele'de kullanılmayan ve Osmanlı Bankasında muhafaza edilen bu para, Büyük Taarruz öncesinde Maliye Bakanlığına devredilmiş, zaferden sonra ise tamamı tekrar Osmanlı Bankası'na yatırılmıştır. Bu para, Türkiye İş Bankası'nın kuruluş sermayesi olarak kullanılmıştır.

Silah-Cephane:

- * • İtilaf Devletleri tarafından depolanan malzemelerden kaçırılabilenler
- * • Moskova Antlaşması ile SSCB'den gelen askeri malzeme
- * • Ankara İtilafnamesinden sonra Fransa'dan kalan malzemeler
- * • Yerli üretimle sağlanan malzemeler

Tekalif-i Milliye Emirleri (7-8 Ağustos 1921)

- * Kütahya-Eskişehir Savaşlarından sonra Sakarya'nın doğusuna çekilen Türk ordusunu, arka arkaya yapılan muharebeler oldukça yıpratmıştır. Yunanlara karşı daha da büyük bir savaşa hazırlanan ordu için ekonomik sıkıntıları gidermek adına yeni kaynaklara ihtiyaç duyulmuştur. Bu doğrultuda Mustafa Kemal Paşa ordumuzun ihtiyaçlarını karşılamak için Tekalif-i Milliye emirlerini yayınlamıştır. Buna göre:
 - * • Her kazada bir Tekalif-i milliye Komisyonu kurulacak (yardımların kısa sürede toplanması için)
 - * • Silah yapımını bilen zanaatkârlar ordu hizmetine girecekler
 - * • Eli silah tutan herkes orduya katılacak
 - * • Her türlü araba ve hayvanın % 20'sine bedeli sonradan ödenmek üzere el konacak
 - * • Akaryakıt, kamyon lastiği ve haberleşme malzemesinin % 40'ına bedeli sonradan ödenmek üzere el konacak
 - * • Muharebeye ilişkin her türlü silah ve mühimmat, üç gün içinde Tekalif-i Milliye Komisyonlarına teslim edilecek

- * * Ordunun yiyeceğine ve giyeceğine yarayan bütün terk edilmiş mal ve malzemelere el konacak
 - Her türlü nakil vasıtaları, ayda bir kez 100 km olarak orduya taşıma hizmeti verecek
- * • İnsan ve hayvan yiyeceklerinin % 40'ına bedeli sonradan ödemek üzere el konacak
- * • Her ev bir kat çamaşır, bir çift çorap ve çarık hazırlayarak askerlerin kullanması için Tekalif-i Milliye Komisyonlarına teslim edecek
- * • Tüccar ve ahali elindeki çamaşırlık bez, erkek elbisesi yapmaya elverişli her çeşit kumaş ile kösele, astar, meşin, sahtiyan, çarıklık deri, mih ve hayvan malzemesinin % 40'ına bedeli sonradan ödenmek üzere el konacak
- * • Emirleri uygulamak için Kastamonu, Samsun, Konya ve Eskişehir Bölgelerinde İstiklal Mahkemeleri çalışmaya başlamıştır.
- * • Emirleri uygulamakta sıkıntı çıkaranlar Hıyaneti Vataniye suçu ile cezalandırılmışlardır.

Kuvâ-yı Milliye Nedir ve Genel Özellikleri Nelerdir?

Mondros Mütarekesi ile Türk hükümeti ve buna bağlı olarak ordu, İtilaf devletlerinin kontrolüne girdi. Bu münasebetle, bu müesseseler vazifelerini yerine getiremez duruma geldiler. Türk milleti uğradığı haksızlıkların önüne geçilmesi hususunda resmî makamlara yaptığı müracaatlardan bir sonuç alamayınca, onlardan yavaş yavaş ümidini kesmeye başladı. İşte bu şartlar altında vazifenin kendine düştüğünü anlayıp, memleketin işgale uğrayan yerlerinde düşmana karşı harekete geçti. Bu mücadeleyi başlatanlara Kuvâ-yı Milliye, yani Millî Kuvvetler denir.

Milis güçleri şeklinde hareket eden Kuvâ-yı Milliye birlikleri, çoğunlukla Türk subayları ve Türk aydınlarının etkisi altında faaliyette bulunmuşlardır. Silahlı veya silahsız birçok insan düşmana karşı memleketi müdafaa duygusunda birleşiyorlardı.

Asker ve sivil devlet memurlarının öğütleri ile halk her yerde hevesle bu teşkilata kaydolmaktaydı. İlk olarak Ödemiş'te kurulan Millî kuvvetler, 48 saat içinde toplanmış ve ateş hattına hareket etmişti.

Kuvâ-yı Milliye birliklerinin belli başlı faydaları şunlardır:

- 1- Batı Anadolu'yu işgale çalışan Yunan kuvvetleri daha fazla ilerlemeden, belirli noktalarda durduruldu.
- 2- Ermeni ve Rum çetelerinin faaliyetlerine karşı Türk yerleşim birimleri korundu.
- 3- Millî Mücadele aleyhine çıkan ayaklanmaların bastırılmasında etkili oldu.
- 4- TBMM'ye bağlı düzenli ordunun kurulabilmesi için zaman kazandırdı.

Tam anlamıyla bir askeri disipline sahip olmasalar da Kuvâ-yı Milliye birlikleri özellikle Batı Anadolu'da düzenli ordu birliklerinin faaliyete geçmesine kadar, Güney Anadolu'da ise Millî Mücadele'nin sonuna kadar etkili oldular. Kuvâ-yı Milliye'nin ihtiyaçlarının sağlanmasında Müdafaa-i Hukuk Cemiyetleri mühim roller üstlenmişlerdir.

Milletin kendi öz benliğinden oluşturduğu Kuva-yı Milliye birlikleri oldukça önemli bir zamanda oluşmuşlardır. Amasya'dan başlayıp TBMM'nin açılmasıyla sonuçlanan ülkeyi kurtarmaya yönelik siyasi gelişmeler ve bunun karşısında İtilaf Devletleri'nin ve İstanbul Hükûmeti'nin çeşitli siyasi manevraları sürerken, Mondros Mütarekesi sonrası başlayan işgaller de genişleyerek devam ediyordu. Doğuda Ermeni, güneyde Fransız, batıda da Yunan işgallerine karşı mücadele veriliyordu. Öte yandan İtalyan ve İngiliz işgalleri de yayılıyordu. Bilindiği üzere, Türk ordusu I. Dünya Savaşı'nda epey kayıplara uğramış ve geride kalan kadro da Mütareke gereğince terhis edilecekti. Yani bu günlerde işgallere karşı koyabilecek güçlü bir ordu ve Mütareke şartlarından dolayı hukukî zemin de bulunmuyordu.

Gerçi bazı komutanlar, gelecek tehlikeyi fark edip, mütareke hükümlerini mümkün olduğunca uygulamayı erteleyip bazı tedbirler almışlardı. Ancak, eldeki kuvvetlerle yeterince savunma yapılamayacağı ortadaydı. İşte Türk milleti çaresiz kaldığı böyle bir ortamda, ülkenin hemen her yerinde kendiliğinden gönüllü milis kuvvetler oluşturarak silahlı savunma iradesini ortaya koydu. Millî Mücadele tarihimizde “Kuvâ-yı Milliye olarak adlandırılan bu silahlı gönüllü kuvvetlerin oluşumunda, bazı yöneticilerin ve subayların önemli rolleri oldu. Düzenli Ordu’ya geçiş zamanına kadar yani Ekim-Kasım 1920’ye kadar aşağı-yukarı 1,5 yıllık sürede, işgallere karşı koyan belki de tek güç “Kuvâ-yı Milliye” idi.